



УДК: 783.8:821.14'02-21.09(049.3)

808.55:821.14'02-21.09(049.3)

821.14'02-21.09:783.8(049.3)

821.14'02-21.09:808.55(049.3)

Весна Томовска, *Хорот и хорската лирика во хеленската трагедија,*

Филозофски факултет, Скопје, 2017.**Стр 285. ISBN 978-608-238-121-3****Даниела Тошева**

МСУ „Г. Р. Державин“

Св. Николе, Битола

toshevadaniela@gmail.com

Оваа монографија за хорот во хеленската трагедија од проф. д-р Весна Томовска е позната и користена литература веќе подолго време, уште пред да биде објавена во облик на книга. Станува збор за докторат, одбранет под истиот наслов на Филозофскиот факултет во 2003 година. Но потребата од повеќе примероци се покажа значителна во текот на годините што следуваа, како за студентите така и за оние класични филолози и истражувачи што се занимаваат со античката книжевност и особено за оние чиј потесен интерес се античката драма и античката лирика.

Античката драма заедно со епот и со лириката ја сочинуваат хеленската книжевност. Драмата како книжевен род се создава временски последна во оваа низа и поради тоа покажува сложена структура, која интегрира два елементи: песна и говор, кои во епот и лириката се користат поединечно и исклучително. Во драмата песната се исполнува преку хорот, а говорот преку драмските лица. Тие елементи се во симбиотска врска во античката драма и не може да се разгледуваат изолирано. Тоа е имено и недостатокот на

повеќето истражувања за античката трагедија и античката драма; тие најчесто се однесуваат само на драмскиот дел, односно на делот што им припаѓа на драмските лица, делот што се рецитира. Многу малку внимание се посветува(ше) на хорот во оваа сложена структура, кој претставува структурирачки елемент. Дури и оние истражувања што се однесуваат на хорот во драмата го истражуваат предметот изолирано, како претставник на некоја општествена група, како претставник на авторот или на публиката. Оваа студија се издвојува во таа смисла, бидејќи во неа се разгледува трагичкиот хор во неговиот контекст: како дел од хорската традиција во Градот и како дел од трагедијата, односно преку „корелативно набљудување на текстот и контекстот на хеленската трагедија во многуте слоеви на поетичката манифестација на хорот во хеленската традиција“ (Томовска 2017, 258).

Уводниот дел, кој претходи на двопартитната поделба на трудот, е наречен **Мапирање** (7–13). Во него се укажува на сложената рецепција на античкиот текст, која се појаснува преку мапирање на текстот и на предметот што се истражува и во временски рамки, но и во просторот на книжевноста. Ова е обврска што (треба да ја) има предвид секој филолог што ѝ претставува на научната и на стручната публика појава што ѝ припаѓа на антиката, т.е. што е временски и просторно оддалечена од читателот. Во овој уведен дел се најавува истражувањето на запоставениот елемент од трагедијата, а имено лирскиот, или хорскиот дел, и тоа преку интердисциплинарен пристап: класичнофилолошки и книжевнотеориски. Тоа значи дека се применуваат книжевна теорија и книжевен модел во оваа класичнофилолошка област.

Оттука, разгледувањето на предметот – хорот – се одвива во два дела, кои ги покажуваат различните контексти. Во првиот дел (**ПРВ ДЕЛ** 17–117) се разгледува хорот во поширокиот контекст: во Градот (Атина), и неговата функција и содржина надвор од драмата. Овој дел опфаќа пет глави и претставува подготовка за читање на вториот дел, каде што конкретно се разгледува хорот и синтаксата на хорот во трагедијата.

Првата глава во првиот дел: **Семантичката содржина на терминот χορός** (17–30) ја истражува етимологијата на зборот преку најстарите текстови до современите толкувања на зборот и

укажува на неговата поврзаност најпрвин со местото за танцување и потоа со танцот – ороото на танцувачите. Таквата експликација е логичка појдовна точка на истражување што се однесува на хорот и го разјаснува значењето на овој збор, кој во современоста го добива преносното значење. Втората глава: **Традицијата на хорот** (21–30) дава слика за местото на хорот и музиката во хеленското архајско општество и за теориите на Платон за значењето на музичкото образование. Третата глава: **Морфологијата на хорот во хеленската трагедија** (33–47) се состои од неколку поглавја, кои се всушност критериуми според кои хорот се разликува во драмата. Тоа се 1. Бројот (на хоревтите), 2. Полот, 3. Возраста, но исто така се разгледуваат и 4. Интегрирачките релации на членовите на хорот (во трагедијата), како и 5. Распоредот на членовите на хорот. Сите овие односи и карактеристики се прилично константни во хеленската трагедија, почнувајќи од бројот, кој не го одразува бројот на групата што се претставува, туку е фиксиран, составен од 15 хоревти, кои се претставници на повеќе или помалку членови од групата што ја претставуваат. Групата, пак, што ја претставува хорот е хомогена во однос на полот и возраста, а за тоа говори и името што го носи групата, кое ги определува членовите или според полот или според географското потекло или според возраста, или комбинирано. Распоредот на членовите, пак, е исто така определен и од физичкиот простор и од просторот што му е даден на хорот во телото на драмата.

Главата: **Хорот во корените на хеленската трагедија** (49–57) ја дава генезата на трагедијата, која е тесно поврзана со хорот, и од која произлегува. Авторката внимателно ги разгледува античките теории за името на трагедијата и современите толкувања за овој проблем, а посебно поглавје му посветува, со право, на Аристотел, кој во делото *Поетика* дискурзивно се обраќа на прашањата за генезата на трагедијата, бидејќи, како што вели В. Томовска (2017, 53): „Аристотел пишува поетика, теорија на трагедијата, расправа јасно насочена кон обликот на поетското дело, а не историја на книжевноста, на трагедијата“. Во следната глава: **Обредни хорски песни** (59–74) се разгледуваат култните песни надвор од драмата, како химна, пајан, дитирамб, китародиски номос и тренос, за да се сфати поширокиот контекст на хорската традиција.

Во последната и најобемна глава од првиот дел: **Хорот во хеленската трагедија** се разгледуваат три главни елементи. Првиот е (1) **Модалитетите на презентност на хорот во структурата на хеленската трагедија** (79–84), кои се истражуваат преку диференцијација на дихотомијата **1. Песна и говор** (79–82) во драмата, како и поставување на **2. Просторната схема на хеленската трагедија** (82–84), со цел да се види кои од квантитативните делови на трагедијата, според поделбата на Аристотел, му припаѓаат на хорот, а кои на драмските лица. Вториот е (2) **Квантитативната идентификација на хорот во хеленската трагедија** (85–101), која се разгледува преку **1. Белешки за употребата на граматичкиот број во трагедијата** (87–96), **2. Знаковната вредност на личните заменки во драмскиот дискурс** (96–99) и **3. Граматичкиот број и метричката артикулација** (99–101). Третото поглавје и третиот елемент со кој се разгледува хорот во трагедијата е **Граматичкиот број во недрамската поезија** (102–117), каде што се вклучени **1. Хомер и епската поезија**, **2. Монодија, јампска поезија и елегија** и **3. Хорска лирика**. Сите овие надворешни елементи овозможуваат да се сфати контекстот на трагичкиот хор во временски рамки, но и неговата улога во композицијата трагедија.

Вториот дел од книгата (**ВТОР ДЕЛ** 119–272) се состои од пет глави и заклучок. Овој дел од книгата е всушност истражување на предметот во просторот на драмата (во лирскиот и во драмскиот простор) и на неговиот идентитет во драмата.

Првата глава во вториот дел: **Синтаксата на хорот во хеленската трагедија** (121–123) е антитеза на морфологијата на хорот што се истражува во првиот дел. Во оваа глава се укажува на драматуршката важност на различните граматички облици употребени во зависност од нивната ситуираност во просторот на драмата, обликот во кој се пренесени, исполнителот и, на крајот, од контекстот на мислите. Овде всушност се најавува она што се истражува во следните глави за да се сфати драматуршката функција на хорот.

Во втората глава: **Хорот во лирскиот простор на хеленската трагедија** (125–195) се истражуваат граматичките облици што се употребуваат кон и од хорот во различните делови од драмата што

му припаѓаат на хорот. Тоа се: лирскиот парод, стасимонот, астрофичните хорски песни и лирските делови од амојбајонот. Притоа, авторката ја посочува разликата меѓу тројцата трагедиографи: Ајсхил, Софокле и Еврипид во давањето значење на улогата на хорот како група и употребата на граматичкиот број еднина или множина. Во третата глава, пак: **Хорот во анапестичките делови на хеленската трагедија** (197–214) се разгледува рецитативниот дел на хорот, бидејќи анапестите се рецитативни делови што ѝ претходат на хорската песна со антистрофична структура. Посебно се разгледуваат анапестите во пародот, кога хорот првпат се појавува во драмата, а потоа надвор од пародот, кои се појавуваат во различни ситуации, како изолирани делови што не претходат на лирскиот дел, или како рецитативни делови пред стасимонот, или како завршен дел на стасимонот, како некој вид мост меѓу хорската песна и епизодата што следува.

Четвртата глава: **Хороводецот во дијалозите на хеленската трагедија** (215–238) се однесува на хороводецот, кому му припаѓаат јампските стихови во дијалошките партии. На крајот, во последната глава: **Хорот и драмското лице во хеленската трагедија** (241–257) се разгледува комуникацијата меѓу двата структурирачки елементи на хеленската трагедија во јампски дијалог и во лирски дијалог за да се утврди специфичната драматуршка функција на ваквата комуникација.

Со ова истражување авторката овозможува да се види напнатоста меѓу двете „поларизирани прагми“, хорот и драмското лице. Хорот како претставник на одредена група го претставува колективното мислење на Градот и припаѓа на сегашноста, а друга страна е драмскиот херој, чие однесување се проблематизира, и кој доаѓа од поинакво време, односно од минатото. Хорот не го суди, но хорот го соочува херојот со неговото однесување што е проблематично и предизвикува конфликт. Она што се нагласува во студијата е фактот дека хорот не е поединец, туку група, без разлика на граматичкото лице во кое зборува. Всушност, граматичкото лице има емфатичка улога во одредени ситуации кога треба да се соочи херојот со мнозинството (хорот употребува плурал) и со мислењето на мнозинството. Инаку, хорот зборува за себе во еднина, односно

како група на истомисленици во однос на некој проблем или појава. Авторката во овој поглед воспоставува разлика меѓу претставниците на класичната трагедија: Ајсхил, Софокле и Еврипид, нагласувајќи ја важноста на хорот во драмското дејство кај првиот и маргинализирањето на улогата на хорот кај третиот, кој себеси се поставува речиси како набљудувач на настаните, а не и учесник. Од друга страна, се опишува и односот на драмското лице кон хорот, кој секогаш е како кон еднородна група, но се воочува разлика во разни делови од просторот на трагедијата, што укажува на емотивната инволвираност. На крајот, хорот се покажува како идентификувачки елемент на хеленската трагедија, како продолжение на епската и на лирската традиција, како сеприсутен елемент во поетичкиот простор на хеленската трагедија и како динамична структура што влијае врз формирањето на генеричките промени на хеленската трагедија во текот на нејзиниот развој во класичниот период.